

EUGLENA

PB-PP|B-37037
BELGIE(N)-BELGIE

JAAK
GANG **41**
NR. **3**

VOORJAARSBLOEIERS

MEER BOS VOOR VLAANDEREN

KAMPENBOEKJE

SUSTAINABLE FASHION

LENTE 2021

DRIEMAANDELIJKS NATIONAAL TIJDSCHRIFT VAN JNM

JE BEESTIGSTE JEUGDBEWEGING

JE BEESTIGSTE JEUGDBEWEGING

JNM, de Jeugdbond voor Natuur en Milieu, is een jeugdbeweging voor iedereen tussen 7 en 26 jaar die zich goed voelt in de natuur en zijn schouders niet ophaalt voor het milieu. Samen trekken we het hele jaar door de mooiste natuurgebieden in en laten we ons betoveren door de zotste waarnemingen. We nemen zelf een zaag of schop in de hand en maken ruimte voor natuur. Bovendien gaan we op een duurzame en milieuvriendelijke manier door het leven en proberen we anderen daar ook warm voor te maken. En tijdens de zomermaanden? Dan kan je tijdens één van onze veertig zomerkampen in binnen- en buitenland dagenlang genieten met vrienden in de natuur. Kom zelf op ontdekking bij één van onze vijftig afdelingen in Vlaanderen en Brussel.

LID WORDEN

Om lid te worden surf je naar www.jnm.be/lidworden en vul je het inschrijvingsformulier in. Je krijgt betalingsinstructies per e-mail. Nieuwe leden betalen maar 5 euro.

LID BLIJVEN

Surf naar www.jnm.be en meld je aan. Surf dan naar "mijn gegevens" (rechts bovenaan).

- 18 euro voor piep-, ini- & gewone leden, geboren in de jaren 1992 tot en met 2010
- 18 euro of 40 euro voor steunleden (je krijgt een abonnement op Euglena)
- 40 euro voor instellingen, bibliotheken, scholen ... (je krijgt een abonnement op Euglena + Kikker)

CONTACTEER ONS

Op lokaal niveau zetten honderden vrijwilligers zich in om JNM'ers van 45 afdelingen uren leesplezier te bezorgen. Vul je gemeente in bovenaan op www.jnm.be en je komt terecht op de contactpagina van jouw afdeling.

Euglena is het driemaandelijke nationale tijdschrift van JNM. De artikels en foto's worden gemaakt door onze vrijwilligers. Dank aan alle schrijvers en fotografen! Vragen? Inzendingen? Eén adres: euglena@jnm.be!

Werkten mee aan dit nummer: Andries Devogel, Jorn Van de Velde, Dorien Goossens, Lara Dumortier, Lore Bonte, Oliver Mechthold, Laïs Debauve, Tine Roelants

Vormgeving en illustraties: Ewoud Vannoppen

Coverfoto: Bosvioltje, © Simon Vandepitte

INHOUDSTAFEL

3 Voorwoord

INTERVIEW

4 Meer bos voor Vlaanderen deel 1

NATUURSTUDIE

8 Voorjaarsbloeiërs

NATUURBEHEER

10 Historisch natuurbeheer deel 2

MIDDEN

KAMPENBOEKJE

MILIEU

16 Sustainable fashion
18 Het probleem met INEOS

Nieuws uit nationaal

21 Epische beheerspelen

Nog meer leuks

22 Jaar van de laatste drie
23 Vegan recept

VOORWOORD

Dagboek van een foer

7u: Vanwege het fantastische plan om als ontbijt pannenkoeken te bakken voor een heel kamp, gaat je wakker zonder genade af. Je bent duidelijk nog niet gekomen van het nachtspel van vorige nacht. Je kleedt je snel en vooral stil aan, zodat je je mede-KC zeker niet wakker maakt. Je opent je tent en laat je blik even over de kampplaats glijden. Je neemt even een momentje om te genieten van de omgeving, van de ochtendmist die nog over de kampplaats rondzweeft. In je ooghoek zie je een pieper extreem onsubtiel naar de HUDO rennen.

8u: Je bent pannenkoeken aan het bakken en ondertussen rustig koffie en thee aan het maken. De bakker is net gepasseerd, het ontbijt staat zo goed als klaar. De piepers worden wakker gemaakt. Ze ruiken de pannenkoeken en beginnen allemaal in koor (of toch zo goed als piepers in koor kunnen roepen) te gillen "WAFELS". Je hoopt dat het ze niet te zwaar zal teleurstellen. Gelukkig moeten ze eerst nog deelnemen aan de ochtendgymnastiek. Enthousiast als je bent, geef je je pannen en het laatste deeg aan een random KC'er en ga je meedoen. Uiteindelijk zijn de piepers toch gelukkig met je pannenkoeken. De enige ongelukkigen zijn diegenen die geen pannenkoeken lusten. RAAR.

10u: De piepers zijn - na zeer veel getrek, gesleur en gezaag - op dagtocht vertrokken. Ondertussen haasten jij en je medefoer zich naar de winkel en doen jullie er natuurlijk in het terugkeren drie keer zo lang over. De rugzakken worden leeggemaakt en alles zo ordelijk mogelijk weggezet. Iedereen weet natuurlijk dat niemand de logica ervan inziet, behalve jijzelf.

12u30: De foers fietsen naar de piepers om ze hun middagmaal te bezorgen. De piepers zijn dolenthousiast wanneer ze je zien komen. Na je net niet aan te vallen zijn ze nu het eten aan het verorberen. Hierna is er nog wat tijd om een rondleiding te geven in hun nieuwe kamp, om te stoefen over de insecten die ze gevonden hebben en om te praten over

hun geitjes die ze thuis moesten achterlaten en die ze zo hard missen.

15u: Tijd om te beginnen koken. Rustig wandelen naar de zelfoogstboerderij om de groenten te oogsten. Daarna keer je nog 3 keer terug omdat je toch nog van alles vergeten bent. Met een beetje geluk heb je een assistent-foer die je om de groenten kan sturen.

17u: De piepers zijn al even teruggekeerd en zijn zich aan het amuseren door kindsoldaat te spelen. Ergens vraag je je af hoeveel pedagogische omkadering je hierbij moet geven, maar kijk: ze zijn gelukkig en dat is iets. Enkele piepers komen richting foertent geslopen om te ontdekken wat we gaan eten. Je gebruikt je standaardantwoord dat nog altijd niet is doorgedrongen: "Elke keer dat je zaagt over het eten, eten we 5 minuten later". De teller staat ondertussen al op ander-

“Laat het idee van een fantastische kampenzomer ons wat perspectief geven”

half uur later eten, al een geluk (voor hun) dat je stiekem wél een fijn persoon bent.

18u30: Het eten is klaar! De piepers verzamelen op het verzamelielied, dat standaard een topschijf is. Sinds 2020 doen we ook aan hygiëne: gezellig een rijtje vormen om de handen te wassen. Enkele piepers hopen hieraan te ontsnappen, gelukkig maakt je blik snel duidelijk maakt dat ze terug moeten keren naar de rij. Na 3 dagen zijn de piepers gestopt met het zoeken naar hun eigen gamel in de bak, je beschouwt het als een overwinning! De piepers vinden het grootste deel van het eten lekker. Enkel van de gegrilde courgette zijn ze minder fan. Ze schuiven dit door naar die ene pieper die dat wel lust, waarna die opeens een hele stapel courgette heeft en natuurlijk niet

alles op krijgt. Je vindt dit hilarisch, maar twijfelt toch weer aan je pedagogische capaciteiten.

19u30: Afwastijd! Standaard zijn er drie gamellen die blijven staan en van niemand zijn, maar ja... Al een geluk is er meestal wel een afwassquad vol enthousiaste piepers die je hiermee helpen. Hierna is het tijd om aan het dessert te beginnen. Tot grote teleurstelling van de piepers nog steeds geen wafels, maar pudding gaat er ook altijd in!

Ik ga hier niet uitweiden over wat een gedoe het is om piepers in hun tenten en in slaap te krijgen. Stiekem is het geen gedoe. Hoe fantastisch is het wel niet dat sommige piepers niet kunnen slapen door de monsters die ze eerst moeten trotseren, dat ze troost komen zoeken bij de leiding die gezellig rond het kampvuur zit?

Laten we hier samen naar uitkijken. Naar piepkampen die je enorm veel schattigheid kunnen bieden (naast de vermoeidheid). Naar inikampen vol leergerige ini's, zowel over de JNM-pijlers als over de grote problemen van het (liefdes)leven. Naar de kampen voor gewone leden waar je gewoon lekker chill en JNM'ig kan doen met leeftijdsgenoten en de kampplaats toch altijd verstandiger verlaat. Naar het Congre/as, toch wel het hoogtepunt van het jaar waar we iedereen eens tezamen zien.

Laat het idee van een fantastische kampenzomer ons wat perspectief geven. Al blijven we natuurlijk hopen dat er al vroeger activiteiten aan zitten te komen!

Lore,
namens de bondstop
Robin, Lore en Oliver

MEER BOS VOOR VLAANDEREN DEEL 1

DOOR *Andries Devogel*
EN *Jorn Van de Velde*

26 mei 2020. Een stralende lentedag in het prachtige Hallerbos. Ondanks de corona- maatregelen is er toch heel wat volk op de been. Voor de bekende paarse boshyacinten komen ze alvast te laat. Waarom zijn deze mensen dan wel hier?

Minister van natuur Zuhair Demir (N-VA) stelt op een persmoment het nieuwste project van de Vlaamse overheid voor: “Meer bos voor Vlaanderen”. Een bosuitbreidingsplan dat moet leiden tot 4000 ha bos extra bos in Vlaanderen tegen 2024 en zelfs 10 000 ha in 2030. De minister spreekt van een ambitieus plan dat gerealiseerd moet worden met de hulp van een brede ‘Bosalliantie’. Die alliantie bestaat onder meer uit natuurverenigingen, bosgroepen, regionale landschappen en private eigenaars. Zij worden ondersteund door de Vlaamse overheid met maar liefst 122 miljoen euro. Om de samenwerking tussen de partners van de Bosalliantie vlot te laten verlopen, werd een projectcoördinator aangesteld. Maak kennis met Roel Vanhaeren, bosintendant van de Vlaamse overheid.

Goienavond meneer Vanhaeren.
Goienavond Andries

Kan u de lezers wat meer vertellen over wie u bent?

Ik ben Roel Vanhaeren en ik ben begin vorig jaar aangesteld als bosintendant van de Vlaamse overheid. Daarvoor ben ik decennia actief geweest bij het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB), waar ik vooral bezig was met bosbeleid. Ook bij de diensten die het ANB voorafgingen, was ik actief. Daarnaast heb ik het stadsrandbos in Gent mee uit de grond gestampt en nog lange jaren nadien opgevolgd. Dat parkbos aan de rand van de stad is een vrij mooi bos geworden, dat de laatste maanden intensiever gebruikt

werd als wandelgebied.

Een oude rot in het vak dus.

Absoluut, en die ervaring neem ik mee in dit project.

Welke rol vervult u dan in dit project?

Mijn rol is vooral die van coördinator. In het uitbreidingsplan opgesteld door de ministers, is er sprake van een cockpit. Die cockpit moet het hele project aansturen en bestaat uit verschillende partners. Ik moet zorgen dat iedereen in die ‘cockpit’ efficiënt samenwerkt. Goede afspraken maken is daarvan een cruciaal onderdeel! Ik geef een voorbeeld: één van de bezigheden van het ANB is de aankoop en bebossing van gronden, maar ook Natuurpunt (NP) is daar mee bezig. Het is dus kwestie van te weten wie waar actief is en elkaar niet voor de voeten te lopen.

U haalt hier het ANB en NP aan, twee partners van het project. Welke partners zijn er nog?

In dit project zijn de belangrijkste partners enerzijds vier Vlaamse overheidsinstellingen: ANB, Instituut voor Natuur- en Bos Onderzoek (INBO), VLM (Vlaamse Landmaatschappij) en departement Omgeving. VLM is bezig met instrumenten van landinrichting en grondenruil, maar daar kom ik later op terug. Het INBO zijn de wetenschappers en experts op wiens adviezen wij ons baseren. Het ANB is vooral actief rond natuur- bosbeheer en sensibilisering.

Anderzijds zijn er ook partners uit het middenveld die begaan zijn met milieu in het algemeen, waarvan bos een onderdeel is of specifiek met bos bezig zijn: denk aan BOS+ en Natuurpunt.

Tot slot heb je ook de private boscogenoemden en organisaties van landgoederen: de Bosgroepen en Landelijk Vlaanderen. De Bosgroepen worden operationeel aangestuurd door de provincies, krijgen

subsidies van de Vlaamse overheid en hebben tot doel het ondersteunen van private eigenaars in bosbeheer. Landelijk Vlaanderen (LV) vertegenwoordigt de Vlaamse landeigenaars en – beheerders en ijvert voor de bevordering van het ondernemerschap van deze landeigenaars.

Samen vormen deze partners de “Bosalliantie”. Allen samen voor 4000 ha meer bos voor Vlaanderen!

Op de site “bosteller.be” van de Vlaamse overheid staat het aantal bomen dat aangeplant werd sinds oktober 2019 op 315 058 stuks. Wat resulteert in 83,2 hectare nieuw bos en 51,6 hectare compensatiebos op de teller¹. Met die cijfers in het achterhoofd: hoe ambitieus of haalbaar is 4000 ha eigenlijk?

4000 ha getuigt volgens mij wel van een hoge ambitie. Vlaanderen is immers dichtbevolkt, sterk versnipperd, en elke vierkante meter wordt gebruikt. Van niet-bos naar bos omschakelen is een radicale ingreep en is dus vrij ambitieus.

Ik merk dat men soms die ambitie in vraag stelt, zoals jij nu net ook deed. Dat komt omdat 4000 ha een abstract begrip is. Je kan het concreter maken als je het opsplijt naar de doelgroepen, zij die de bosaanplantingen moeten realiseren. We hebben die 4000 ha als volgt verdeeld over de doelgroepen: de natuurverenigingen nemen 750 ha voor hun rekening, Vlaamse overheid 1250 ha, gemeenten 750 ha, bosgroepen 750 ha en particulieren 500 ha. Wanneer we naar die groepen luisteren, dan horen we toch een zekere ambitie en de goesting om eraan te beginnen. Ze zeggen zelf dat ze dat eigenlijk wel aankunnen.

Daarnaast mogen we blij zijn dat de politiek aangevoeld heeft dat er een tekort

¹ Dit zijn de cijfers op 29/12/20. Voor een meer recent cijfer, check www.bosteller.be

“Wanneer we naar de partners luisteren horen we ambitie en goesting om eraan te beginnen”

aan bos is en dat daar dringend verandering in moet komen

Hoe staan we er voor? Verloopt alles volgens plan?

Ik denk dat we dat moeten afwegen. Als we kijken naar de uitvoering van het bosuitbreidingsplan (8 pijlers, 35 acties), dan zitten we wel op schema.

Ik denk dat we al heel wat realisaties hebben gedaan in uitvoering van de 35 acties beschreven in het plan. Dat gaat onder meer over de creatie van een Bosalliantie en de samenstelling van de ‘cockpit’. Dat staat met zoveel woorden in het plan.

Ook de communicatie, een van de acht pijlers van het plan, staat al op punt. Zo doen we aan doelgroepcommunicatie. We communiceren naar de nationale koepels van jeugdverenigingen en federaties van bedrijven (o.a. unizo, voka) en rijken hen materiaal aan dat zij dan kunnen verspreiden aan hun achterban. We zorgen voor communicatie naar lokale overheden, provincies via webinars etc.

De vraag is of zich dat vertaalt in resultaten op het terrein. Daar gaat het iets moeizamer. Corona heeft daar mogelijk voor enige vertraging gezorgd.

We waren reeds van start gegaan met de “Plant je eigen bos-campagne”. Je kon je online registreren, oftewel om te participeren, oftewel om aan te geven dat je als grondeigenaar (particulier of bedrijf) zelf wil bebossen. De aangeplante hectares werden dan zichtbaar gesteld op de site bosteller.be. De campagne werd helaas vroegtijdig gestaakt wegens corona. Best jammer, want het was best een succes. Er was veel respons. Zo kregen we vragen van bedrijven in de trant van “contacteer ons want we willen grond aankopen om te bebossen” of “We hebben grond om te bebossen, hoe kunnen we dat het best

doen?”.

Een andere actie gaat over het garanderen dat er voldoende bosplonsoen beschikbaar is.

Hoezo? Is er dan onvoldoende plantsoen beschikbaar?

Neen, voorlopig niet, maar er was wel degelijk een moment waarop de kwekers aan de rem hebben gehangen. Ze vreesden niet genoeg plantsoen te kunnen leveren voor al deze aanplantacties. Veel Vlaamse kwekers zijn gerenommeerde bedrijven die een afzetmarkt hebben in heel Europa. Om het risico van tekorten te beperken, heeft het ANB een overeenkomst afgesloten met de kwekers voor minstens 3 miljoen planten. Deels door ANB zelf te gebruiken, deels door ter beschikking gesteld voor natuurverenigingen, lokale besturen en particulieren. Dit tegen kostprijs uiteraard.

Die drie miljoen planten, welke oppervlakte zouden we daarmee kunnen aanplanten? Want sinds oktober 2019 hebben we met 315 000 bomen ‘slechts’ 134,8 ha aangeplant. (= 2337 plantjes per ha) Met 3 mil bomen komen daar dan ongeveer 1284 ha bij. Dat is onvoldoende.

(Lacht) Er is al een eerste overeenkomst voor drie miljoen planten. Die kunnen pas ten vroegste binnen twee jaar op de markt komen, wanneer ze voldoende opgekweekt zijn. Op dit moment bestaat er natuurlijk al opgekweekt plantsoen. De drie miljoen planten komen er extra

“Door de combinatie van aanplanting en natuurlijke verjonging krijg je een grotere diversiteit”

bovenop. Nadien kunnen we nog een overeenkomst voor contractteelt afsluiten voor de periode tot 2024.

Daarnaast is 4000 ha volledig beplanten zo goed als uitgesloten. Vroeger en af en toe zie je dat nog eens, werd er heel dicht geplant, tot 4500 planten per hectare. Moesten we dat overal zo doen heb je

bijna 18 miljoen planten nodig!

Tegenwoordig wordt minder dicht geplant en is de norm ongeveer 2500 planten per ha. Daarnaast gaan we er van uit dat een belangrijk deel van het totaal areaal via natuurlijke verbossing zal gebeuren. Geen plantsoen nodig.

Van de 4000 ha zal dus niet alles aangeplant moeten worden?

Klopt. Het zal ook deels via “natuurlijke verjonging” gebeuren. Op basis van adviezen van boscologen (van INBO) kan nagegaan worden op welke gronden een groot potentieel is via spontane bebossing te werken. Het gaat dan om gebieden waar al inheemse soorten voorkomen en/of omgevingsbossen met inheemse soorten zijn. Het zaad van de omgevingsbossen kan op korte termijn een gebied bebossen. Op deze locaties kan je de natuur haar gang laten gaan. Belangrijk om te benadrukken is dat dit enkel kan op goed geselecteerde plaatsen. Alles kan in principe van nature bos worden, maar dat kan lang duren en is niet altijd ecologisch waardevol.

Een combinatie van aanplanting met hoogwaardige soorten en natuurlijke verjonging is een interessante aanlegtechniek.

Ik neem aan dat je met een combinatie van natuurlijke verjonging en aanplanting een sneller resultaat krijgt?

Laat ons zeggen dat je sowieso een ecologisch resultaat zult krijgen. Zo krijg je van in het begin al de juiste ecologische structuren. Op voorwaarde dat je de gebieden goed selecteert natuurlijk, zoals ik al zei. Bij combinatie van de twee technieken breng je een aantal soorten binnen die de basis van het latere bosbestand moeten vormen. Deze plant je aan, en van de rest trek je u minder aan. Welke soorten daar dan uiteindelijk bijkomen, is minder relevant. Door de combinatie van aanplanting, aangevuld met natuurlijke verjonging krijg je een grotere diversiteit in de bosstructuur van je nieuw bos, wat steeds een ecologisch voordeel is.

Nu goed, dat is wat plantgoed en aanlegwijze betreft, Ik zou nog even iets willen zeggen over de aanplantacties zelf. Natuurlijk.

Als we de resultaten van de bosteller bekijken, moeten we durven zeggen “we hadden gehoopt om al verder te staan”. Wat we wel weten is dat er nog heel wat beplantingen aankomen. We vragen onze partners om een bebossingsskalender in te vullen zodat wij weten wat wanneer er aan zit te komen. De Campagne waarbij het publiek opgeroepen werd om mee te komen planten, is omwille van corona opgeschort, maar alle beplantingen die voorzien waren door NP, ANB, BOS+, zullen op een alternatieve manier uitgevoerd worden. Onder meer via sociale tewerkstelling. Daar wordt uiteraard gewerkt volgens de corona-maatregelen: voldoende afstand, ontsmetten materiaal, enzovoort. Ook het eigen personeel van ANB gaat aan de slag. De bosteller gaat de komende maanden dus zeker nog naar boven gaan. Wij weten ongeveer wat er nog in de pijplijn zit bij de organisaties.

Wat nu niet gerealiseerd is zullen we de volgende jaren inhalen.

Wat zijn de grootste uitdagingen voor dit project?

De grootste uitdaging is de beschikbaarheid van gronden om te bebossen. In Vlaanderen is er weinig grond beschikbaar, elke grond is in gebruik. Een groot deel is bestemd voor landbouwgebruik. Het gaat dan om zowel professionele als hobbylandbouw. De pachtwet en gebruiksovereenkomsten die je niet zomaar kunt wijzigen, zorgen er voor dat gronden niet onmiddellijk kunnen beplant worden.

Het wegwerken van drempels voor bebossing is één van de acht pijlers van het bosuitbreidingsplan. Ik verwacht dat daarin nog stappen gezet worden door de politiek verantwoordelijken.

Beweegt er op dat vlak wat in de politiek?

Er wordt aan gewerkt ja. Binnen de groene gewestplanbestemmingen zit heel wat landbouwgebruik (20 000 ha) en daar zou het toch veel gemakkelijker moeten zijn om pacht sneller op te zeggen en te gebruiken voor bebossing. Nu kan een eigenaar van grond die een groene bestemming heeft en dus voor bos en natuur bestemd is, de pacht niet opzeggen wanneer hij de bestemming wil realiseren door te bebossen. Mogelijk zijn er ook nog andere manie-

“ Ik verwacht dat de politieke verantwoordelijken nog stappen zetten om drempels voor bebossing weg te werken”

ren om het bebossen in groene bestemmingen te vergemakkelijken, door te sleutelen aan vergunningen en andere regelgeving. We zullen de volgende maanden zien wat hierover beslist wordt.

Wanneer ik het heb over de beschikbaarheid van grond, wil ik nog een ander punt aanhalen. Vlaanderen is fel verstedelijkt, met verkavelingen en vrij grote tuinen. Het is volgens mij een optie om in die tuinen bossen aan te planten. Vanaf 10x10 meter is een duurzaam bos mogelijk. Er bestaan tuinen van 20 – 30 are en meer en je kan daarvan perfect de helft bebossen. Een mooie bijdrage, als verschillende honderden mensen dat doen. Die mini-bossen kunnen als stapstenen gebruikt worden door populaties en zo een bijdrage leveren aan de biodiversiteit.

Met die acties is 4000 ha op korte en 10000 ha op lange termijn wel mogelijk?

Ja, maar ook grondenruil kan daarbij helpen. Groene bestemmingszones voor gele zones ruilen, wat wel een hele onderneming is.

Groene bestemming? Gele bestemming? Wat is dat eigenlijk?

In de ruimtelijke ordening van Vlaanderen werken we met Ruimtelijke Uitvoerings Plannen (RUP). Dit waren voorheen de gewestplannen. Elke m2 in Vlaanderen heeft een ruimtelijke bestemming, die bepaalt welke inrichting en gebruik aan gronden gegeven wordt. Deze bestemmingen kunnen verschillend zijn en worden met een kleur, aangevuld met arceringen voor verdere onderverdelingen op de kaart aangeduid. Landbouwzone is geel, woongebied is rood, industriegebied paars. Er is ook een areaal groene bestemming. Deze is on-

derverdeeld in bosgebied, natuurgebied en overig groen. Bij elke bestemming horen bepaalde toestemmingen. Je mag bijvoorbeeld geen woonwijken inplanten in gele, groene of paarse zones. De eerste plannen werden opgemaakt in de jaren '60. Waar deze gewestplannen niet vervangen werden door lokale RUP's, zijn de oude nog steeds rechtsgeldig. We merken dat binnen categorie van groene bestemming nog vaak landbouwactiviteiten doorgaan, zonevreemde landbouw dus. Dat is nu al jaren zo. Het bosuitbreidingsplan zegt dat prioriteit gegeven wordt aan bebossing in de groene bestemmingen. Dit zou moeten inhouden dat ook gronden in landbouwgebruik binnen deze groene bestemmingen zonder veel procedures bebost worden. Op die manier wordt de vaak reeds zeer lang vastgelegde groene bestemming ook daadwerkelijk gerealiseerd.

Impact droogte op bos?

Dat is onderwerp van studie bij de experts. Er zijn twee strekkingen. Je hebt een groep die gebruik wil maken van zuiderse, niet inheemse, soorten. Er zijn er die er al mee van slag gaan. In Aalst bijvoorbeeld. In het stadsbosspark zijn

“ We merken dat binnen groene bestemmingszones nog vaak aan landbouw gedaan wordt”

soorten aangeplant die uit zuid-Frankrijk afkomstig en meer bestand tegen droogte zijn.

Wij hebben een advies gevraagd bij het INBO en zij zeggen zelf dat ze een ander mening toegedaan zijn. Naar eigen zeggen een conservatiever standpunt. Ze zweren bij de inheemse soorten omdat we die het best kennen en omdat die zich hebben aangepast aan lokale situaties. Bovendien kennen wij de impact van de uitheemse soorten op onze biodiversiteit niet en weten we ook niet of zij voldoende bestendig zijn tegen alle lokale omstandigheden, bijvoorbeeld tegen luchtverontreiniging.

In Europa bestaat een systeem van aanbevolen herkomsten van bosplantsoen, dat we ook in Vlaanderen hanteren. In kwekerijen kan je bijvoorbeeld vragen om een inlandse eik aan te schaffen uit vlaanderen (meerdaalwoud, buggenhoutbos). Deze plant zal als dusdanig gelabeld zijn. In de kwekerijen wordt gecontroleerd of deze labels correct zijn.. Wanneer je subsidie voor bebossing aanvraagt moet je 75 percent van het aangeplant plantsoen van een aanbevolen herkomst gebruiken. Het IBNO heeft in samenwerking met het ANB de aanbevolen herkomst uitgebreid naar midden-Frankrijk en Zuid-Duitsland. We blijven wel bij bij inheemse soorten. Je kan dus op termijn een inlandse eik kopen uit een bosbestand uit Midden Frankrijk. Welke redenering schuilt daarachter? In een populatie met een voldoende ruim verspreidingsgebied, zit variatie. Door eeuwen heen hebben deze bomen uit midden Frankrijk een grotere bestendigheid tegen droogte opgebouwd dan onze eiken. Met een mix van inheemse soorten uit binnen- en buitenland kunnen

we de droogte beter aan.

Daarnaast leidt ook het gevoerde bosbeleid tot een hoge mate van stressbestendigheid. Dat wil zeggen: meer omvorming naar inheemse soorten, oudere

“ Met een mix van inheemse soorten uit zowel binnen- als buitenland kunnen we de droogte beter aan”

bossen, meer biodiverse bossen zullen bossen opleveren die beter bestendig zijn tegen droogte, stikstof enzovoort.

Is droogte dan een grote hindernis in het realiseren van het project?

Neen, ik denk niet dat dat een hinderpaal is, maar we moeten wel alert zijn. We kunnen op dit moment de definitieve impact van klimaatverandering moei-

lijk voorspellen. Hangt ook af van hoe snel het zal gaan en welke maatregelen allemaal genomen worden. Misschien moet het INBO haar advies binnen enkele jaren herzien. We houden hoe dan ook vast aan de adviezen van de wetenschappers. Dat proberen wij in beleid om te zetten.

Lees verder in de volgende Euglena...

© Axel Heverick

NATUURSTUDIE

Het is waarschijnlijk midden maart wanneer je deze Euglena in handen krijgt. De grijze winter begint zo stil-letjes aan op zijn einde te lopen en de eerste tekenen van de lente worden zichtbaar. Nog even en je kan genieten van de voorjaarsbloeiers. Planten die typisch vroeg in de lente bloeien. Maart - mei zijn hier ideaal voor. In dit artikel leer je er alvast iets over bij

Waarom bloeien deze planten nu net in het vroege voorjaar?

Wel, om te kiemen moeten de zaadjes een koude periode ondergaan. Een mooier woord voor dit fenomeen is vernalisatie. Deze planten kunnen ook al bloeien bij kortere dagen. Planten die in de zomer bloeien hebben logischerwijs langere dagen nodig.

Om veel voorjaarsbloeiers te kunnen scoren ga je best op zoek naar een oud loofbos. Nog een reden om in het voorjaar te gaan zoeken, want het bladerdak is dan nog niet gesloten. Bekendere plekken zijn de Vlaamse Ardennen, Hallerbos, Zoniënwoud, Meerdaalwoud en ga zo maar door. Ook in Antwerpen en Limburg zijn er genoeg kleinere boscomplexen te vinden, waar je van deze prachtige flora kunt genieten. Op de site van Natuurpunt staat er alvast een handig overzichtje.

Jullie kennen vast wel de prachtige

bosanemooi of de wilde hyacint die elk jaar duizenden toeristen naar het Hallerbos lokt. Wees gerust, ook buiten het Hallerbos kan je van het paarse goud genieten.

De vroegste voorjaarsbloeier is meestal het speenkruid die je herkent aan de felgele bloemetjes en de hartvormige bladeren die typisch het eerste beetje kleur aan de kille bossen geven vanaf februari.

De bosanemooi is een ware klas-sieker onder de voorjaarsbloeiers.

Vanaf begin maart, wanneer het al wat warmer wordt, kun je deze prachtige bloem aantreffen. Je herkent ze aan de typisch diep ingesneden samengestelde bladeren en de witte bloemen die aan de buitenkant soms wat roze-rood aangelopen kunnen zijn.

Als je een mooie groeiplek van bosanemonen hebt gevonden, kun je ook op zoek gaan naar een paddenstoel die daar typisch groeit, de anemonenbekerzwam. Deze paddenstoel kan je eenvoudig herkennen als een bruin be-kertje op een steeltje. Deze paddenstoel wordt maximum 10cm groot.

Maar de voorjaarflora is veel rijker dan enkel bosanemonen en wilde hyacinten. Wat dacht je bijvoorbeeld van de gevlekte aronskelk? Deze prachtige groene kelkachtige bloem met pijlvor-mige gevlekte bladeren begint iets later

Bosanemooi, © Simon Vandepitte

dan de bosanemooi met bloeien, vanaf april tot eind mei.

Ruiken is op eigen risico, want deze bloem verspreidt de geur van rottend vlees. Deze geur trekt vliegen aan die voor bestuiving zorgen. Doordat de kelk zo smal is kan het gebeuren dat de vliegjes even gevangen blijven. Ook later op het jaar kun je genieten van deze bloem. Dan ontwikkelt deze feloranje besjes, die op de kelk staan. Laat je niet verleiden om ervan te proeven, want ze zijn zeer giftig.

Op vochtigere plekken in het bos kan je ook de slanke sleutelbloem vinden die vanaf april bloeit. Deze is eenvoudig te herkennen aan de lichtgele bloempjes die op het einde van de rechtopstaande stengel groeien.

Een andere opvallende, maar zeldzame plant die we in vochttere loofbossen kunnen vinden is de Eenbes. Een opvallende plant met maar één groen gekleurde bloem die later één bes vormt (klinkt logisch niet?). Ook telt deze plant vier lancetvormige groene bladeren. Als je van symmetrie in de

Eenbes, © Simon Vandepitte

natuur houdt, moet je deze plant zeker eens tussen april-mei gaan zoeken.

Het kan ook best gebeuren dat het bos waar je gaat wandelen, een knoflookachtige geur heeft. Wees gerust: je adem stinkt niet. Dit is de geur van Daslook. Een prachtige bloem met witte bloemenschermen en lancetvormige bladeren. Deze plant is eetbaar en werd al gegeten lang voordat knoflook bij ons bekend was. Helaas mag je deze plant nu niet meer plukken. Wel kun je de plant in je tuin laten groeien, de bladeren zijn heerlijk in een veganistische pesto of in één of ander lenteslaatje. Een andere voorjaarsbloeier die ik nog in de bloemetjes wil zetten is het muskuskruid, een zeer onopvallende plant omwille van de groenige kleur en zeer kleine bloeiwijze maar o zo prachtig

wanneer je deze van dichtbij bekijkt! De 5 kleine bloempjes groeien in een dubbelsteenvormige configuratie. Het bovenste bloempje heeft vier kroonbladeren terwijl de vier bloempjes aan de zijkant er vijf hebben.

Tenslotte nog een kleine excursietip voor iets verder van huis, namelijk in de Oostkantons. Waar we in het Hallerbos spreken van het paarse goud (de wilde hyacint), spreken we hier over het gele goud, de wilde Narcis. Ganse beekvalleien kunnen hier geel kleuren.

Klaverzuring, © Elias Tibax

Daslook, © sterkehollen.nl

Bekende valleien zijn die van de Hols-warche of de Olf. Het is geen sinecure om er met het openbaar vervoer te ge-raken, maar in combinatie met de bus is het zeker doenbaar. Vanaf het station van Verviers is het ongeveer nog een uur op de bus (390) tot het dorpje Krin-kelt. Vanaf hier kun je een wandeling ondernemen naar de beekvalleien. Deze beekvalletjes zijn prachtige botanische pareltjes waar je ook later op het jaar bijzondere vlindertjes zoals de blauwe vuurvlinder, ringoogparelmoer en heel misschien zelfs de moerasparel-vlinder kunt tegen komen.

Een alternatief is de regio van Kelmis. Kelmis is makkelijker bereikbaar met het openbaar vervoer en in de omrin-gende bossen kun je tal van andere speciale planten vinden.

<https://www.ostbelgien.eu/nl/beleven/ontdekken/typisch-oostkantons/bloeiende-narcissen>

Wilde narcis, © Simon Vandepitte

Verder zijn er nog veel meer soorten te vinden in de bossen, bijvoorbeeld gevlekt longkruid, klaverzuring, donker/bleeksporig bosviooltje, dalkruid, en noem maar op. Let wel op als je deze bloemen gaat zoeken, ga niet van de pa-den af en pluk de bloemen zeker niet. Oude loofbossen zijn best zeldzaam geworden in Vlaanderen. We moeten er dus zorg voor dragen.

Veel van deze bloemen zijn zeer gevoelig aan bodemverstoring en verdwijnen al enkele jaren nadat er bomen gekapt worden, andere blijven langer staan. Bosanemonen kunnen bijvoorbeeld nog groeien op plekken waar er vroeger statige loofbossen waren.

Veel plezier met jullie zoektocht!

<https://www.natuurpunt.be/pagina/voorjaarsbloeiers>

Speenkruid, © Natuurpunt

Gevlekte aronskelk, © Simon Vandepitte

LEIDER, WAAROM BEHEREN WIJ? (DEEL II)

Voor u ligt het vervolg van het artikel **leider, waarom beheren wij?** Waarin ik een antwoord probeer te geven op die vraag door het ontstaan en de teloorgang van het Vlaamse cultuurlandschap te schetsen.

Vorige keer:

1e fase: landbouwgrond en bescherming (500 - 900)

2e fase: groeiende bevolking, groeiende vraag (900 - 1450)

In dit deel bespreken we de teloorgang van het traditionele landschap zoals dat bestond tijdens het Ancien Régime. De doorbraak van het industrieel kapitalisme heeft daarin een grote rol gespeeld. In een industriële samenleving heeft de natuur immers een andere, minder waardevolle, economische rol te spelen én is de menselijke invloed op het landschap veel ingrijpender.

We nemen de draad terug op waar we gebleven waren; de groeiende bevolking maakt een nieuw soort landbouw noodzakelijk.

3^E FASE: DE AGRARISCHE REVOLUTIE (1450 - 1900)

De industrialisering, en de daarmee gepaarde afbraak van de traditionele landbouw, werd paradoxaal genoeg mogelijk gemaakt door ontwikkelingen in de landbouw zelf.

Vanaf omstreeks 1450 kende de landbouwproductie een spectaculaire aangroei. Op haar beurt werkt dit een eveneens spectaculaire bevolkingstijging in de hand. Beide evoluties versterken elkaar en hebben een ingrijpende impact

DOOR *Andries Devogel*

MOEILIJKE WOORDENLIJST

Ancien Régime (AR) (letterlijk: 'het oude bestuur') historische periode in West-Europa die loopt van ongeveer 500 tot 1800. Dus tussen val van het West-Romeinse Rijk en de Franse Revolutie. Deze periode werd gekenmerkt door een agrarische economie, rigide sociale structuur (standenmaatschappij) waar opklimmen zo goed als onmogelijk was ('arm geboren, arm sterven'), sterke invloed van de Kerk en een politiek beheerst door erfelijke koningen, clerus en adel. Met de Franse Revolutie (1789 - 1799) werden al deze eeuwenoude sociale, politieke, culturele en economische structuren omvergeworpen.

→ En euh, waarom is dat belangrijk? Deze tijdsgebonden sociale, politieke, economische en culturele structuren bepalen het landschap. Je moet landschap immers begrijpen vanuit menselijke denkbeelden (zie later)

Natuurbeheer is het door de mens beheren van de natuur om ze te beschermen, bewaren en/of te herstellen. Natuurbeheer neemt vele vormen aan, afhankelijk van het landschapstype dat beheerd wordt. Voorbeelden zijn: hooien, boskap, plaggen, exotenbestrijding...etc.

Landbouwareaal is de totale oppervlakte die men voor landbouwactiviteiten gebruikt.

Agrarische Revolutie: periode tussen de 15^e en 19^e eeuw waarin de landbouwproductie gevoelig toeneemt. Stelt de bevolking in staat om te groeien en maakt een industrialisering mogelijk.

Industriële Revolutie: Omschakling van een agriculturele samenleving met handmatige nijverheid naar een industriële en machinale samenleving. eigenlijk twee revoluties (omstreeks 1750 en 1850) waarbij de eerste gedreven was door steenkool, stoommachines en de ontwikkeling metaalnijverheid en de tweede door elektriciteit en de ontwikkeling (petro)chemie.

Kapitalisme: economisch model waarbij men binnen een zo groot mogelijke vrijheid streeft naar een uitbreiding van rijkdom. Daarbij moeten zo veel mogelijk productiemiddelen (machines, mijnen, fabrieken, gronden,...) privébezit zijn. Gemaakte winsten worden geherinvesteerd in economische sectoren (in de 19e eeuw vooral industrie).

op onze omgang met het landschap en dus op het uitzicht van dat landschap. Vanaf de 15e eeuw zien we een meer intensief en commercieel gebruik van het landschap. Deze zogenaamde Agrarische Revolutie zou de latere industrialisering en het ecologisch onevenwicht in de hand werken.

A) Wat is de Agrarische Revolutie?

Vanaf de 15e eeuw vertoonde de landbouw (maar ook bosbouw, veeteelt, visvangst, ontginning (mijnen)) vertoonde een intensivering en commercialisering.

- Intensivering: op eenzelfde oppervlakte grond méér opbrengst realiseren.
- Commercialisering: meer gericht op de verkoop

De Agrarische Revolutie wordt gekenmerkt door de volgende veranderingen:

- De wisselbouw
- Voedergewassen
- Bemesting
- Nijverheidsgewassen
- Nieuwe gewassen

Het drieslagstelsel (zie deel I) kreeg een update: de wisselbouw. Bij wisselbouw (soms ook 'vierslagstelsel' genoemd) wissel je steeds af tussen verschillende teelten. Op die manier zijn al je akkers permanent in gebruik en zijn er dus geen braakliggende gronden meer. Nateelten (groenbemesting) met bijvoorbeeld klaver of gras werden gemeengoed.

Het verbouwen van voedergewassen (rapen, bieten) stelde landbouwers in staat om meer vee de winter door te laten komen dan wat enkel met opbrengst van hooilanden zou kunnen. Daarnaast waren steeds meer en meer landbouwers in staat om dieren permanent op stal te houden. Dat leverde hen mest op die gebruikt wordt om de vruchtbaarheid van landbouwgrond op te drijven.

Naast de toegenomen bemesting dankzij een groeiende veestapel, kwamen ook andere vormen van bemesting op zoals

stadsbeer¹, compost, turf en zeewier.

We zien in dezelfde periode de productie van nijverheidsgewassen toenemen. Het ging dan om gewassen die niet onmiddellijk geschikt zijn voor menselijke consumptie maar verkocht worden voor gebruik in de nijverheid². Enkele voorbeelden zijn kleurplanten, hop, tabak en vlas.

Kleurplanten zoals wede, wouw en meekrap werden gebruikt om textiel te kleuren. Wouw zorgde voor een gele kleur en was in onze streken vooral terug te vinden rondom Aalst. Meekrap zorgt voor een rode tint en werd ingezet bij het kleuren van wol. Je vond de meeste Meekrap-telers dan ook terug rond de steden Brugge, Ieper en Gent.

Van vlas wordt linnen gemaakt, een bijzonder duurzaam textiel. De vlasproductie in Binnen-Vlaanderen beleefde in de 16^e eeuw een hoogtepunt. Van Brugge tot Henegouwen was er een vlasteelt. Vooral de streek rond Kortrijk en de Leiestreek werd er ingrijpend door beïnvloed. In de 19^e eeuw stond de streek vol met vlaskwekerijen en werd de Leie gebruikt om het vlas te roten. De Leiestreek stond bij Engelse spinners, die Vlaams vlas gebruikten, bekend als the golden river.

¹ Mest van menselijke oorsprong

² Daarom worden nijverheidsgewassen ook wel cashcrops genoemd

Nieuwe gewassen uit de kolonies (Amerika, Azië) zoals aardappelen en maïs bleken minder kwetsbaar dan graangewassen. Maïs is geschikt voor menselijke consumptie maar ook een uitstekend voedergewas. De maïsvelden die je vandaag her en der in Vlaanderen ziet, zijn heel vaak bestemd voor dierlijke consumptie. De belangrijkste verandering in de 18^e-eeuwse akkerbouw is de snelle verspreiding van de aardappel³. De calorieopbrengst van aardappelen per hectare is veel hoger dan rogge of tarwe. Dit knolgewas kan zelfs dubbel zoveel monden voeden dan graangewassen. Bovendien is het rijk aan vitamine C, wat de weerstand tegen infectieziekten verhoogd. Wel is de teelt van de aardappel arbeidsintensiever én vereist zij een zwaardere bemesting. De aardappel maakte voedselproductie goedkoper en werd daarom een heel populair voedingsgewas. Getuige daarvan is dat de aardappel zich een plek heeft veroverd

³ PO-TA-TOES! Boil'em. Mash'em. Stick 'em in a stew

Ongetemde wildernis (tot circa 10 000 v.Chr.)

Langzame ontwikkeling van landbouw in onze streken (10 000 v.Chr. - 800 v.Chr.)

Landbouw wordt grootschaliger in de klassieke oudheid (800 v.Chr. - 500 n.Chr.)

Traditionele landbouw creëert een divers landschap tijdens het ancien régime (500 - 1800)

Industriële samenleving en achteruitgang traditionele landbouw (1800 - 1945)

Post-industriële samenleving (1945 - nu)

Bos, bos, Bos, bos, bos, bos, bos, bos, en bos. Saaaai...

Hoezo dat bos begint te verdwijnen?

Met al die verschillende landschappen begint dat hier al serieus divers te worden!

Bos, hooiland, akkers, heide,... Biodivers AF!

"Natuur nuttig? Kan je er dan geld mee verdienen ofzo? Hahaha" *laughs in bourgeoisie*

En waar is het cultuurlandschap? Op, op, Alles is op!

in zo goed als elke Vlaamse huiskamer.

B) Gevolgen van de Agrarische Revolutie

De intensivering en commercialisering van de landbouw heeft grote gevolgen voor mens en landschap:

- Verdwijnen gemene gronden⁴
- De opkomsthuisnijverheid en de marktgerichte productie
- Versnippering landbouwareaal
- Specialisatie
- Verstedelijking

De gemene gronden verdwenen voor goed. Ze werden omgevormd tot akkerland. Zo verdwijnen heel wat biotopen. Vooral het bos kwam erg onder druk te staan van de opgevoerde landbouwproductie. Bossen die bewaard bleven, hadden dat vaak te danken aan het feit dat het bossen waren met economische waarde (commerciële bosbouw) of eigendom waren van de adel/de Kerk ('institutionele bossen'). Door het afschaffen van degemene gronden werd niet alleen het bos, maar ook de heide blootgesteld aan (over)exploitatie. Ik bespreek kort het voorbeeld van de Kempen.

Tussen de 7^e en 8^e eeuw had men reeds geprobeerd de droge zandgrond van de heide te ontginnen en er een open fieldsysteem te introduceren. Met alle gevolgen van dien: verdere verschrapping en verzanding in de 10^e - 11^e eeuw met zogenaamde 'zanddriften' die hele dorpen overstoven! Zo werden de nederzettingen Kootwijk en Pulle volledig verzand en omgevormd tot een groot heidegebied. Vanaf de 11^e eeuw kwamen zulke ecologische rampen minder voor, omdat men de heide van (over)exploitatie behoedde. Dit deed men door van de heide een gemeenschappelijke bron van landgebruik te maken (plaggen, veen, honingbijen, kruiden). Vanaf de 15^e eeuw begon men omwille van de bevolkingsdruk langzaam maar zeker opnieuw heide te cultiveren, maar min of meer binnen de grenzen van een ecologisch evenwicht. Af en toe liep het fout en kwamen zanddriften voor. Het fenomeen waar hele dorpen ver-

⁴ Stukken grond die niet voor de akkerbouw gebruikt werden zoals hooilanden, bossen, graasweiden, visvijvers, heide, ... en die door iedereen van de gemeenschap gebruikt mochten worden

dwenen, kwam echter niet meer voor. Door vanaf de 18^e eeuw gemene gronden af te schaffen, kregen cultivatie en de daarbij horende zanddriften opnieuw vrij spel.

Het verbouwen van de nijverheidsgewassen was een manier om extra inkomsten te genereren. De landbouwproductie werd dus meer en meer marktgericht en voorzag niet langer in de eigen noden. Men verkocht deze gewassen niet alleen, vaak gingen boeren zelf aan de slag met deze nijverheidsgewassen. In West en Oost-Vlaanderen gingen boeren vlas kweken om nadien zelf tot linnen te verwerken. Deze zogenaamde huisnij-

“ Door het afschaffen van de gemene gronden werden bossen en heide blootgesteld aan overexploitatie”

verheid ging de concurrentie aan met de stedelijke nijverheid. De kiemen voor een industrialisering werden gelegd.

Een belangrijke ontwikkeling in die tijd was de versnippering van het landbouwareaal. Het uitzicht veranderde wanneer de open fields (zie deel I) nu ook aangevuld werden met kleinschalige intensieve, commerciële landbouw. Het landschap kreeg dus een wisselend en meer gesloten karakter. Vanwaar kwam die versnippering? Het commerciële ka-

rakter van de landbouw (huisnijverheid) en de intensivering (opbrengst hoger per ha) maakte dat een landbouwer minder grond nodig had om rendabel te zijn. Er waren dus meer maar kleinere landbouwendernemingen, elk met andere teelten en voorzien van hagen, heggen, houtwallen en eventueel bomerijen om eigendommen af te bakenen. Hierdoor nam de soortendiversiteit sterk toe!

Gevolgen voor de boeren en het platteland?

Dankzij de verhoogde landbouwproductie, konden boeren zich meer en meer gaan toeleggen op een specifieke vorm van landbouwproductie (vb. uitsluitend vlasteel). We zien met andere woorden de specialisatie toenemen. Daarnaast is het ook interessant om op te merken dat het belang van veeteelt toenam. In de 19^e eeuw onstondals het ware 'de veeboer'. Ook hier spelen commercialisering en specialisatie een rol. Dankzij de groeiende veestapel nam vlees en zuivel een steeds grotere plaats in op het menu. Die marktgerichte productie betekende dat de landbouwendernemers onderhevig werden aan de grillen van die markt. Een crisis die verantwoordelijk is voor het failliet van vele, veelal kleinere bedrijven, zou voortaan ook de agriculturele sector treffen. Net dat gebeurde er in de 19^e eeuw. Een economische crisis hield lelijk huis in Europa en de prijzen van landbouwgoederen kelderden. De vele kleine landbouwendernemingen die het reeds moeilijk hadden, kregen nog meer te maken met een moordende concurrentie tussen landbouwendernemingen. Deze situatie werd voor veel boeren onhoudbaar. Zij zagen geen andere

keuze dan om hun gronden te verkopen en om elders werk te zoeken. Migratie naar de stad of de kolonies waren de voornaamste opties. Daardoor nam het aantal inwoners in het platteland af. Minder boeren staan in voor een steeds groeiende agrarische opbrengst. Het landbouwareaal werd geconcentreerd in de handen van steeds minder boeren. Binnen de krimpende landbouwbevolking nam het aandeel van de gemiddelde tot grote uitbaters toe. Dit had gevolgen voor het uitzicht van het cultuurlandschap: met het verdwijnen van de verschillende kleine commerciële bedrijfsjes ging ook het gesloten landschap met al

haar knotwilgrijen, heggen, talrijke akkerranden en houtwallen verloren. Zo ontstond de monocultuur.

Gevolgen voor de stad en de industrie?

Waar het platteland steeds dunbevolkter wordt, neemt de aangroei van steden ongelooflijk toe. De zogenaamde stadsvlucht, die reeds in de voorgaande periode aanwezig was, werd enkel versterkt. De plattelandsinwoners vervuilden hun leven van relatieve loonafhankelijkheid (maar wel marktafhankelijkheid!) in voor een leven van loonarbeid in de steeds groeiende stedelijke industrie. De stedelijke burgerlijke elite beschikte naast de productiemiddelen (fabrieken, kapitaal) nu ook over voldoende arbeidskrachten om een kapitalistische, industriële samenleving uit te bouwen.

4^e FASE: HET ECOLOGISCH EVENWICHT GAAT VERLOREN (1800 - 1945)

De ontwikkelingen ten gevolge van de Agrarische Revolutie creëerden de ideale voorwaarden voor de doorbraak van het industrieel kapitalisme. Daarbij gaat het ecologisch evenwicht verloren.

A) Wat zijn de kenmerken van een industriële samenleving?

- Afnemend aantal landbouwers
- Sterke verstedelijking
- Fabrieksarbeid wordt de dominante productievorm
- Toenemend aantal loonarbeiders
- Grote ecologische impact

B) Welke invloed heeft de industriële samenleving op het landschap?

- Verstedelijking en vervuiling
- De agro-industrie
- Verspreiding industrialisering over de wereld

Zonder al te diep in te gaan op de erbarmelijke socio-economische situatie van de stadsarbeiders in de 19^e eeuw, dat is hier niet het onderwerp, is het wel nuttig om te weten dat de steden een bron werden van vervuilende industriële activiteit. De werk- als leefomstandigheden in de stad zelf waren hierdoor dramatisch: onhygiënische woningen, besmettelijke ziektes, gevaarlijk werk, hoge kindersterfte, Ook buiten de stad begon de industrie een impact te hebben op het milieu en het klimaat. Bovendien trok-

“ Zowel in de wetenschappelijke wereld als op beleidsniveau lijkt de Recoverable Earth-denkwijze aan kracht en omvang te winnen

ken de steden zoveel werkwilligen naar zich toe dat ze overbevolkt geraakten. De gevolgen waren het ontstaan van sloppenwijken. Die werden geplaatst waar men nog plaats had, vaak op voormalige beemden/hooilanden waardoor die bij hevige regenval overstromden. Het leven in een 19^e eeuwse stad was geen pretje! Tenzij je een fabrieksbaas was, dan was het leven best aangenaam.

De stoommachines van de fabrieken werden gevoed door steenkool, hetgeen ontgonnen werd uit de grond. Het afval van de steenkoolontginning werd gedumpt op grote hopen, de zogenaamde mijnterrils. Het landschap in Limburg, rond Luik en de Borinage draagt er nog de sporen van. Later schakelde men over naar elektriciteit, olie of gas. Nog later zouden kerncentrales (elektriciteit) in de energiebehoeften van industrie en steden voorzien.

Andere drastische ingrepen in het landschap: aanleg kanalen, fabrieksinplantingen langs die kanalen, spoorwegen, bedijking, autowegen...

De landbouw werd nog meer dan sinds

de 15^e eeuw, een door winst gedreven en door ondernemingszin beïnvloede activiteit. De agrarische sector werd een echte agro-industrie. De gevolgen van deze mentaliteitswijziging op het landschap zijn niet mis. Honderden hectares landbouwgrond worden met eenzelfde gewas ingezaaid (monocultuur), wat de rendabiliteit verhoogt en de soortendiversiteit verlaagt. Deze gronden worden fel (over)bemest en besproeid met pesticide. Dit komt de kwaliteit van het drinkwater en de beken en rivieren niet ten goede. Grote open landbouwvelden leiden tot verregaande erosie van de bodem. Kortom, landbouwgebieden zijn in een industriële samenleving ecologische woestijnen geworden.

Met de opkomst en heerschappij van het industriële kapitalisme veranderde de houding ten aanzien van de 'natuur' volledig. Wat men in de periode voor de Agrarische en Industriële Revoluties als 'waardevol' beschouwde, is dat voortaan niet meer. Waar er nog heide en hooiland overgebleven is, raakten deze verwaarloosd. Vee werd gevoederd met voedergewassen uit de landbouw en energie werd gewonnen uit fossiele brandstoffen, elektriciteit of kernenergie. De economische waarde van deze stukjes 'natuur' ging sterk achteruit, of geraakte volledig verloren, met een verlies van belangstelling voor onderhoud van natuurlijke cultuurlandschappen als gevolg.

De impact daarvan wordt duidelijk als we de situatie van de Vlaamse bossen bekijken. Tussen 1800 en 1900 verdwenen heel wat oude bosgebieden. Ze moesten plaats ruimen voor de landbouw of de steden. De eigendomsrechten van adel en clerus zijn lang verleden tijd.

De industrialisering heeft in Vlaanderen echter ook gezorgd voor nieuw bos. Tussen 1850 en 1930 kwamen er in Limburg en Antwerpen net heel wat bossen bij, vooral in heidegebied! Hoe komt dat? De keuze om over te gaan tot bebossing van heidegebieden, zoals bijvoorbeeld de Kempen, werd reeds in de 17de eeuw gemaakt (Agrarische Revolutie) maar werd met de industrialisering van België grootschaliger. Men had immers hout nodig voor de mijnbouw. Dennenhout was uitermate geschikt om twee redenen. Ten eerste was het uitstekend bosbouw-

“Landbouwgebieden zijn in een industriële samenleving ecologische woestijnen geworden”

hout: snel op te kweken en levert lange, rechte balken op. Ten tweede had dennenhout de neiging om door te buigen en te 'kraken' vooraleer het onder grote druk bezwijkt. Dit maakt dat mijnwerkers gewaarschuwd worden vooraleer de mijnschacht instort. De bebossing van de heide moeten we dus in deze periode situeren. Deze monotone bospartijen worden echter niet meteen als een toon-

beeld van biodiversiteit gezien. Bovendien, en dat is niet onbelangrijk, verspreide het model van industrieel kapitalisme zich over de hele wereld. Dit dankzij de koloniale onderwerping van de wereld door Europese grootmachten. In de 19^e en 20^e eeuw zien we over heel de wereld landschappelijke veranderingen die de commerciële intensieve monocultuur, (verplichte) verstedelijking, vervuiling, ontbossing, ontginningen van grondstoffen teweeg hebben gebracht. Net zoals hier heeft dat een grote

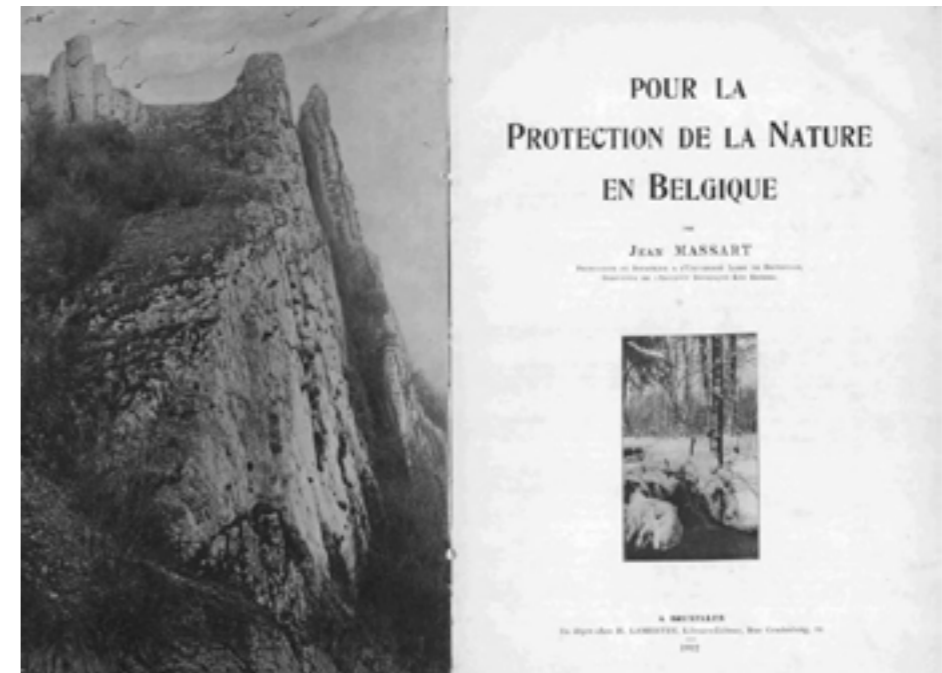
WAT BETEKENT DAT NU VOOR ONS LANDSCHAP VANDAAG?

1. Vele gebieden werden opgeëist door de landbouw, industrie of verstedelijking. **Daardoor verdwenen tal van biotopen.**
2. Cultuurlandschappen met economische waarde in een agrarische samenleving, verloren die in een industriële samenleving. **Daardoor werden heel wat biotopen verwaarloosd.**
3. De invloed van de mens op de natuur nam ongezien proporties aan. De natuur verliest haar economische betekenis en **het ecologisch evenwicht raakte verloren.**

invloed op de lokale fauna en flora.

CONCLUSIE EN VOORUITBLIK: CULTUURLANDSCHAP NU?

Ik vat dit artikel aan met te stellen dat landschap een sociaal product is (zie deel I). Iets wat wij, als mens, al eeuwenlang beïnvloed hebben. De socio-economische machtsverhoudingen en de waarde die een samenleving aan het landschap hecht, heeft grote invloed op het uitzicht van dat landschap. In het ancien régime had het landschap vooral een instrumentele en economische waarde. Daarom werden bepaalde biotopen gecreeërd en in stand gehouden. Wanneer dat nut verloren ging, gingen ook de cultuurlandschappen verloren... Of toch niet? Reeds in de 19e eeuw ontstond een bezorgdheid omwille van de industrialisering en verstedelijking. Er ontstond een Romantisch ideaalbeeld over de natuur van voor de industrialisering. Men zette zich af tegen industrialisering en verstedelijking. Het idee van de onge-repte wildernis vindt hier zijn oorsprong. Langzaam aan krijgt 'de natuur' een meer relationele (emotionele) waarde. In België werden in de jaren '10 en '20 van de vorige eeuw de eerste stappen gezet in de bescherming van landschappen en natuur. Integrale reservaten ter bescherming van het Zoniënwoud, de kustduinen tussen Oostduinkerke - Koksijde, de Kalmthoutse heide en andere gebieden werden opgericht. Deze gebieden werden toen gezien als ongerept, terwijl we nu natuurlijk beter weten. Ook deze gebieden werden door de mens beïnvloed. Dat wil echter niet zeggen dat ze daarom minder waardevol zouden zijn, integendeel!

Vandaag, in de 21^e eeuw, hechten we naast een relationele waarde ook een intrinsieke en fundamentele waarde (bestaansrecht alle levende wezens en soortenrijkdom/ecosysteemstructuren die leven op aarde mogelijk maken) omdat we meer en meer inzicht verwerven in de werking van de natuur en ontstaan van ons landschap. De cultuurlandschappen zijn door ons gecreeërd en kunnen enkel door ons behouden worden. Vandaag de dag beseffen we ook meer en meer dat een terugkeer naar 'oernatuur' geen zaligmakende oplossing is. Ten eerste omdat ongerepte wildernis niet meer bestaat. Ten tweede omdat het cultuurlandschap uit het ancien régime (tussen 'oernatuur' en industrialisering in) veel soortenrijker is en getuigt van een ecologisch evenwicht.

Als natuurbeheerders streven we dus eerder naar het behoud/herstel van het cultuurlandschap zoals dat bestond voor de industrialisatie en kapitalistische economie. Dit is het cultuurlandschap dat tot stand kwam tijdens het ancien régime. Omdat dat cultuurlandschap veel soortenrijker was dan ons huidige cultuurlandschap en die 'ongetemde wildernis' ervoor, is dat dan ook het streefdoel van natuurbeheer⁵!

⁵ Is de drang om een oud ecosysteem te doen herleven misschien de verklaring van het conservatieve denken in de BeheerWerkGroep?

Bronnen:

- BASTIAENS (J.) & ERVYNCK (A.), "Natuurbehoud en archeologie: op zoek naar een verloren tijd" in Euglena, jaargang 27 nrs. 3 -5 (herwerking van hun studie voor het Vlaams Instituut voor Onroerend Erfgoed)
- BECKERS (K.), Storia 4ASO. Leerboek, Wommelgem 2015.
- GHIJS (J.), "Wat is knotten?" in Euglena, jaargang 37 nr.3
- GORIS (G.) (red.), Storia 3ASO. Leerboek, Wommelgem 2006.
- GOVAERTS (S.), "Een pleidooi voor historische ecologie" in Euglena, jaargang 34 nr.3
- GYSELINCK (T.), "Natuurbeheer van wat?" in Euglena, jaargang 31 nr.2
- SCHELFHOUT (S.), "Kleine landschapselementen" in Euglena, jaargang 28 nr.6
- SCHOWANEK (S.), "De zoektocht naar het natuurlijke bos" in Euglena, jaargang 34 nr.1
- TYS (D.), cursus historische geografie. Vrije Universiteit Brussel: bachelor in de geschiedenis. (academiejaar 2015 -2016)
- TYS (D.), cursus urbanisatie. Vrije Universiteit Brussel: bachelor in de geschiedenis. (academiejaar 2016 -2017)
- VAN DER HEYDEN (D.), "Visies op natuur" in Euglena, jaargang 39 nr.4

DUMPT GE UW LIEF EVEN SNEL ALS MIJ? #STOPPENMETSHOPPEN

DOOR Dorien Goossens

“Nóg een broek? Kringwinkel om de hoek!” was een van de slogans die we verstopten in de winkels van Brugge; een geslaagde Nazofe-activiteit.

De milieuwergroep nam de fashion-industrie onder de loep. Waarom is het belangrijk dat je weet waar je kleren vandaan komen of wie ze heeft gemaakt? En waarom zijn zelfs milieu-bewuste jnm'ers nog niet genoeg op de hoogte?

Met onze activiteit willen we antwoorden bieden op deze vragen en mensen op een ludieke en beetje tegendraadse manier bewust maken van hot topics, want daar houden wij van. We verstopten kaartjes met slogans in de winkels. We zochten per winkel op waar ze hun materialen vandaan halen, hoe ze hun werknemers behandelen, of ze bezig zijn met hun ecologische voetafdruk en of ze dierlijke producten gebruiken. We gebruikten hiervoor de site “goodonyou.eco”. Dit is een site waar je per winkel de juiste informatie vindt en een score die gaat van “We avoid” tot “Great”.

Disclaimer: In dit artikel probeer ik zo objectief mogelijk te zijn maar ik blijf een mens en ik deed geen wetenschappelijk onderzoek, dus houdt rekening met subjectiviteit.

WAAR LOOPT HET MIS?

Wanneer je spreekt over kledij die verkocht wordt in winkels, kan je dit niet loskoppelen van de oorsprong van deze kledij. Want daar loopt het vaak mis.

De **supply chain**, of toeleveringsketen, kan je bekijken als alle stationnetjes waar je trui moet passeren voor het hier in België in de winkel ligt. Het gaat over iedereen die betrokken is bij de

stroom van een product die vertrekt bij een leverancier en eindigt bij een klant. Een absurd voorbeeld hiervan is bv. dat je wol uit Frankrijk komt, die wordt in Marokko gesponnen en dan in China gebreid, daarna worden de knopjes uit Japan erop genaaid in Duitsland en als laatste pas verstuurd naar België.

Waar je trui allemaal passeert en wie eraan werkt, heeft een grote invloed op de duurzaamheid. Want vaak is er minder controle over de werkomstandigheden en betaling omdat de supply chain in andere landen ligt. Als er vanuit een winkelketen geen duidelijk beleid is om een eerlijk loon en mensvriendelijke arbeidsomstandigheden te voorzien, heb je al snel te maken met zeer slechte werkomstandigheden waar kinderarbeid en lonen lager dan het minimumloon niet zeldzaam zijn.

Waar het ook misloopt bij de kledingindustrie is het **verbruik van water**. Na landbouw verbruikt de kledingindustrie het meeste water. Dit komt vooral door de populariteit van katoen. Hierdoor zijn er immens veel katoenvelden nodig (die in droge regio's liggen) en deze velden moeten intensief besproeid worden. Zo is bijvoorbeeld het Aralmeer in Centraal-Azië door het gebruik van katoen volledig aan het verdwijnen en dit heeft natuurlijk een grote impact op mens (drinkwater, visers) én natuur.

Verder is ook de **transparantie** van kledingmerken belangrijk. Transparantie gaat niet over welk merk het beste doet, maar over wie de meeste en juiste informatie geeft over het proces dat hun kledij doorloopt.

Als ketens heel transparant en duidelijk zijn (over waar hun materialen vandaan komen, hoeveel hun werknemers betaald worden en wat hun

ecologisch beleid is) dan zijn ze bijna verplicht om zich hier ook aan te houden en hun doelstellingen hoog genoeg te leggen. H&M is hier een goed voorbeeld van. Met 73% op de Fashion Transparency Index (zie verder) van 2020 zijn ze bij de 10 besten. Dit bedrijf publiceert gedetailleerde informatie over het beleid van zijn leveranciers en hun supply chain. Dit gaat dan over informatie over dwangarbeid, gendergelijkheid of vrijheid van vereniging bij het maken van hun producten. Kopers weten hierdoor zeer duidelijk wat ze steunen, ook al heeft H&M niet de meest ethische en duurzame doelstellingen.

Er bestaat een schaal om deze transparantie te meten: de **Fashion Transparency Index**. Deze index heeft 250 van 's werelds grootste modemerken handelaars beoordeeld en deze gerangschikt op basis van hoeveel ze openbaar maken over hun sociale- en milieubeleid, hun praktijken en effecten. Hierdoor stimuleren ze modemerken om transparanter te zijn. Neem gerust zelf eens een kijkje!

BEN JIJ KRITISCH GENOEG?

- Wist je dat 'Zara' geen rekening houdt met hun hoeveelheid textielafval?
- Wist je dat 'H&M' gerecycleerde producten gebruikt en dat ze zelfs doelstellingen hebben gesteld om hun broeikasgasuitstoot te verminderen? Maar er is helemaal geen bewijs dat ze die ook effectief gaan halen.
- Wist je dat 'Superdry' belachelijk laag scoort op de Fashion Transparency Index (11-20%)?

Ik zie jullie denken 'waarom smijt je hier allemaal zo'n verontrustende weetjes?'. Wel ik wil jullie gewoon

even wakker schudden. Denk na als je iets koopt, weet waarom je het koopt en vraag je af of je het wel echt nodig hebt. Tweedehandswinkels hebben ook veel goede dingen of waarom niet eens een kledingruil doen met je vrienden?

WAT ZIJN DE GOEDE ALTERNATIEVEN?

Zoals je in deze piramide ziet is het de beste optie om de kleren te gebruiken die je hebt.

Je kan ook lenen van je familie of vrienden of een ruilactie doen. Iets hoger op de piramide staan de tweedehandswinkels. Slechter dan deze vorige opties is je kledij zelf maken omdat je hier materialen voor nodig hebt. Wat je ten slotte best vermijdt is nieuwe kleding kopen.

En als je dan toch beslist om kleren nieuw te kopen, check dan het beleid van je winkel op het niveau van mensen, dieren en milieu. Zoek op van welke materialen je kleren gemaakt zijn en door wie ze gemaakt zijn.

Een aantal winkels die op alles goed scoren zijn: “Lucy & Yak”, “Veja”, “émoi émoi”, “Bhumi”, “Kowtow”, “Boody” (deze lijst is niet exhaustief)

Helaas hebben die vaak geen winkel in België en moet je het online kopen, met de impact van vervoer als gevolg...

GEDICHT VAN DOMINIQUE DE GROEN: SUPPLY CHAIN MANAGEMENT

<i>Every morning, waking up, buried alive under \$\$\$, fast fash & fluorescent powder in a brightly lit basement: an informal economy a shadow economy a territory of scavengers.</i>	<i>to the grains of sand dredged without permission from the Dhaleshwari the optimal blast power for soft & distressed denim the white clouds of silica in Savar Upazila to the weeds in the pavements of Barisal city which vomits labourers into Dhaka's Cut-Make-Trim factories to the layer of sticky sweat on my fingers as I sort lingerie that was tried on and rejected to my intimate zone follow the fold lines from the check-out line to the credit card flow -a filament winds its way to my most intimate skin. I feel the gaze of the supply chain manager under my layers of textile. The supply chain manager's fivers in my panties. Shop girl: when the supply chain has flooded the shop floor and temporarily receded I go hunting in the neon slipstream dredging up fallen pieces of fast fashion from the riverbed. Shop girl: the shop floor dragged me out of myself and here I stand naked under the white light in the middle of an object heterogeneous and invisible but solid</i>
<i>The supply chain manager knows that the supply chain is a machine filled with a grey mass where labour is added and grey currency extracted. The supply chain manager knows that you can't spell customers without customs nor without \$\$\$.</i>	<i>from the S-twist by which the filaments are held together the twist angle depending on the force exerted to the sodium hydroxide bath that makes the cotton fibres more elastic smoother flatter more suitable for the penetration of dyes</i>

Bronnen:

Goodonyou https://directory.goodonyou.eco/?_ga=2.58334505.2017071406.1601033126-1578365529.1601033126

-Transparency index <https://www.fashionrevolution.org/about/transparency/>-Gedicht: <https://www.poetryinternational.org/pi/poem/29422/auto/0/0/Dominique-De-Groen/Supply-Chain-Management/en/?fbclid=IwAR3-U9FWKfwvj3dM6PTQBvRQzhdzvJxL62Rn0hH6f-FxCWi0uavR03E3Mz8>

-JNm site voor de activiteitenfiche: https://tools.jnm.be/activiteitenfiches/fiche.php?activiteit_node=251#N%C3%B3g%20een%20broek%20Kringwinkel%20om%20de%20hoek

-Waterverbruik: <https://soulstores.com/wat-mode-en-vervuild-water-met-elkaar-te-maken-hebben/>

-Bachelorscriptie over onderzoek naar de duurzaamheid van de kledingindustrie: <https://edepot.wur.nl/380231>

WAT IS HET PROBLEEM MET INEOS?

EEN VERDUIDELIJKING VOOR VLAAMS MINISTER VAN OMGEVING EN ENERGIE ZUHAL DEMIR EN VOOR ALLE ANDEREN DIE NIET MEER KUNNEN VOLGEN

DOOR Lara Dumortier

Dag mevrouw Demir,

U weet het al. Ik weet dat u het weet. Maar blijkbaar is het nog niet goed doorgedrongen en dus zal ik u nog eens herinneren: INEOS, het Britse chemieconcern, gaat in de haven van Antwerpen twee fabrieken bouwen voor de productie van ethyleen en propyleen. Plastiefabrieken zoals we zeggen. Daarvoor gaf u eerder al de toestemming om 56 ha bos te kappen - wat werd tegengehouden door de Raad voor Vergunningsbetwistingen (een rechtbank specifiek voor vergunningen).

Maar, hoewel de media het wel zo framen, is dit niet het grote probleem. Bossen die in de haven staan, zijn bijna gedoemd om gekapt te worden en daar zijn we realistisch in. De vraag wat je dan op dat 'stukje gekapt' zet, is dan weer iets anders. Dat gaat ons wel aan! Al gedacht aan hoe die plasticgrondstoffen geproduceerd gaan worden? Of aan of we nog wel meer plastic nodig hebben? Ik wel.

Punt 1

De fabrieken gaan draaien op schaliegas. Wanneer je dat verbrand, heb je de helft minder uitstoot per energie-eenheid dan bij het verbranden van steenkool. Yeey! Dat maakt dat INEOS met een lieve lach kan zeggen dat hun fabrieken het minst zullen uitstoten van alle soortgelijke fabrieken in Europa. Maar ook lachen ze je ook achter je rug uit wanneer je dit argument aanvaard. Het proces van de gaswinning, 'fracking', is namelijk helemaal niet klimaatvriendelijk. Het is zelfs zo schadelijk dat je nog steeds beter af bent met steenkool. En 'fracking' is dan ook nog eens heel milieuvervuilend.

Even herhalen wat er gebeurt bij 'fracking'? Eerst boort een boormachine 3000 meter de diepte in en boort dan horizontaal verder. Daarna wordt het gat gevuld met een vloeistof (bestaande uit zand, water en chemicaliën) onder zo'n hoge druk dat er spleten ontstaan in de ondergrond en het opgesloten aardgas vrijkomt. De vloeistof wordt teruggenomen en het gas opgevangen. Per keer wordt er zo'n 8 miljoen liter water gebruikt en verontreinigd. De resterende vloeistof wordt in putten opgeslagen. Ieder lek kan de drinkwatervoorziening verontreinigen met zeer gevaarlijke stoffen zoals radioactief materiaal en zware metalen. Niet ideaal voor het milieu als je het mij vraagt.

En wat is het probleem voor het klimaat? Er komt bij de ontginning veel methaangas vrij, een broeikasgas vier keer krachtiger dan CO2. 'Fracking' werd de laatste jaren erg populair in de VS en dus zijn zij alleen al verantwoordelijk voor meer dan de

helft van de wereldwijde toename in methaangas (die sinds 2008 duidelijk de lucht in gaat). In België is 'fracking' nog nooit toegelaten. Ook het schaliegas van INEOS zal dus uit de VS komen. En zo kunnen we onrechtstreeks toch onze bijdrage leveren aan klimaatverandering. Dus wat denk je? Vooruitstrevend project van INEOS?

Punt 2

Tot hier het meer technische gedeelte van mijn uitleg. Ik weet dat het nog meevalt, maar ik moet hier stoppen voor ik zelf afhaak. Gooi er nog een chemische formule bovenop of een fysisch weetje en je bent me helemaal kwijt. Maar mijn alarmbel gaat wel af. Rode lichten flikkeren overal in mijn hersenen als ik mij over INEOS inlees. De Antwerpse burgemeester mag dan nog zo fier met zijn akkoordjes staan zwaaien en de hele politiek is blij met zo'n groot project in België, ik vind dat ze de mensenrechten schenden.

Klimaatverandering (onder andere beïnvloed door methaangas) heeft een grote impact en schendt dus een heleboel **mensenrechten** die zijn vastgelegd in verdragen en verklaringen. Wat dacht je van het recht op water en het recht op voedsel? Of het recht op huisvesting en op onderwijs? Verder heb je nog het recht op een zinvolle, geïnformeerde participatie, het recht op ontwikkeling, op zelfbeschikking en ga zo maar door. We moeten meer actie ondernemen om al die rechten te garanderen.

Daarom wil ik u waarschuwen, mevrouw de minister. Dit verhaal draait niet louter om de economie, maar om onze toekomst. U mag niet blindelings volgen wat een chemiereus u voorschotelt als duurzaam. De gevolgen van de klimaatverandering zullen in de toekomst nog meer slachtoffers maken dan nu al het geval is: ongeveer 400.000 slachtoffers per jaar zullen er 700.000 per jaar worden. De Hoge Commissaris voor de Mensenrechten zegt dat dit betekent dat "staten minstens doeltreffende maatregelen moeten nemen tegen voorzienbaar en vermijdbaar verlies van mensenlevens". In Nederland heeft de rechter het al bevestigd: de overheid doet te weinig (de Urgenda-zaak voor wie het kent). De Hoge Raad baseerde zich voor die beslissing op het recht op leven en het recht op eerbiediging van het familie- en gezinsleven. Beide rechten staan in het **Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens** en schendingen ervan kunnen dus rechtstreeks aangevochten worden voor onze eigen rechtbanken. Dat is wat er in Nederland is gebeurd en dat is ook waar we in België mee bezig zijn ('Klimaatzaak'). Rechters hebben dus wel degelijk ook iets te zeggen over het klimaat en zullen dat ook doen als het nodig is.

© Patrick Hendry

Punt 3

Over 'nodig' gesproken: waar hebben we dat plastic van INEOS nog voor nodig? "Voor elektrische wagens!", schreeuwen zij. Maar uit onderzoek blijkt iets anders: 40% van de Europese vraag naar plastic wordt gebruikt voor wegwerpverpakkingen. Een praktijk waarover iedereen het eigenlijk eens is dat we ze beter zouden stoppen. Zeker als je weet dat voor iedere ton geproduceerde plastic, zo'n 5 ton CO2 wordt veroorzaakt.

Dit project past bovendien niet in het klimaatbeleid dat u, mevrouw de minister, zelf met trots heeft voorgesteld in het kader van de Europese 'Green Deal'. Daar hebben we beloofd om onze uitstoot drastisch te verminderen en dat kunnen we alleen door onze industrie "te begeleiden in de transitie naar klimaatvriendelijke productiesystemen" (formulering van de Vlaamse Regering). En u mag het mij vertellen als u het weet: hoe gaan we in België tegen 2030 onze uitstoot met 55% verminderen als we nu nog fabrieken bouwen die ons land nog minstens tien jaar verbinden aan schaliegas. Misschien toch niet zo'n interessant idee dan om ongeveer een half miljard euro belastinggeld in INEOS te pompen? België kan beter. Veel beter. Wanneer

Interessante bronnen:

- Antwerpen Schaliegasvrij (2018), Schaliegas & 'Fracking', <https://www.schaliegasvrij.be/het-verhaal/schaliegas-fracking.html>.
- Beys (2019), Het grotere Plaatje achter de Ineos-discussie: hoe zit het met plastic in Europa?, BBL, <https://www.bondbeterleefmilieu.be/artikel/het-grotere-plaatje-achter-de-ineos-discussie-hoe-zit-het-met-plastic-europa>.
- Beys (2020), Dossier Ineos: een harde les geleerd, BBL, <https://www.bondbeterleefmilieu.be/artikel/dossier-ineos-een-harde-les-geleerd>.
- Dendooven (22/05/2019), PMV waarborgt tot half miljard voor Ineos, De Standaard, https://www.standaard.be/cnt/dmf20190521_04415501?&articlehash=7AC87-83B95A4DCCD9859219F80AC63AE6AB5D44A7A49866FC4D769607ACE1DA4D83B95A4DCCD9859219F80975531DFA51FACFF98D49BD9C689661551C9C94A66.
- INEOS (2019), Over Project One, Project One, <https://project-one.ineos.com/nl/over-project-one/>
- Leijten (2020), Dutch Supreme Court confirms: Articles 2 and 8 ECHR require a reduction of greenhouse gas emissions of 25% by 2020, Strasbourg Observers, <https://strasbourgobservers.com/2020/01/23/dutch-supreme-court-confirms-articles-2-and-8-echr-require-a-reduction-of-greenhouse-gas-emissions-of-25-by-2020/>.
- OHCHR (2015), Understanding Human Rights and Climate Change, 21st COP UNFCCC, <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/ClimateChange/COP21.pdf>, 28p.
- Plastics Europe (2019), Plastics - the facts 2019, https://www.plasticseurope.org/application/files/9715/7129/9584/FINAL_web_version_Plastics_the_facts2019_14102019.pdf, p. 20.

gaan we als klein landje nog eens ergens een voortrekkersrol spelen? Andere landen zijn ook niet zo bijster goed bezig met hun beloftes uit het klimaatakkoord, dus hoe moeilijk kan het zijn?

Om het samen te vatten: INEOS in België betekent vervuilende praktijken vastzetten in Vlaanderen, meer uitstoot, een onhaalbare industrietransitie en dat allemaal voor plastic die we niet eens nodig hebben. Een hoge pief bij het UNEP (het Milieuprogramma van de Verenigde Naties) vroeg het zich al af wanneer hij zich uitsprak over 'fracking': "Gaan we echt de ecosystemen, ecosysteemdiensten en miljoenen jaren aan evolutie op het spel zetten om nog 20 jaar goedkope energie te hebben?". Ik stel de vraag nu aan u.

Vriendelijke groeten,
Lara Dumortier

DOOR *Oliver Mechthold*

Iedere editie van Euglenageven we jullie een inkijk in het reilen en zeilen van JNM Nationaal. Waar hielden ploegen, werkgroepen en projectteams zich mee bezig? En welke belangrijke beslissingen zijn genomen? Ontdek het allemaal hieronder

Digitale revoluties: online samenwerken en een nieuwe website in 2022?!

Op 11 januari begon JNM Nationaal, dus alle HB'ers en Personeelsleden, aan de overstap naar Office 365. Met de overstap naar deze digitale tool creëren we één grote samenwerkingsruimte voor mails, gedeelde bestanden, online overleggen, agenda's en nog zoveel meer. Alles zit nu centraal op één plek en kan later dan ook mooi het archief in. Het 'Sharepoint-team' (Sharepoint is een van de onderdelen van Office 365) zorgde voor een vlotte overstap, in februari en maart houden ze zich nog bezig met kinderziektes op te lossen en samen met alle ploegen een vlotte overstap te regelen!

In het eerste semester werd er volop overleg gepleegd met bedrijven die onze nieuwe website kunnen maken. In januari liepen de definitieve gesprekken af, de RvB (raad van bestuur) kiest in februari onze nieuwe websitepartner. En dan begint het echte werk: dé website maken, schrijven, bijsturen, testen, nog eens bijsturen. We hopen ten laatste tegen de zomer van 2022 een volledig nieuwe website en ledensysteem te hebben! De websitegroep is goed bezig als je het ons vraagt!

Beleidsnota

Op de bijzondere AV van december stemde een ruime meerderheid 'voor' op de nieuwe beleidsnota van JNM. We dienden de beleidsnota dus tijdig in. In 2021 onderhandelt de stuurgroep verder met de overheid over onze subsidies en in 2022 treedt de nieuwe beleidsnota in z'n voegen, spannend!

Natuurpunt Jeugd

'Natuurpunt Jeugd' is een traject binnen Natuurpunt, jullie allen wel bekend. Het traject heeft als doel om meer kinderen in contact te brengen met de natuur. Het kan gaan om af en toe eens een activiteit gericht op gezinnen te organiseren of te investeren in een boomhut in het lokale natuurgebied. Ook een doorstroom naar jeugdbewegingen, en specifiek JNM zit in het plan verwerkt. JNM zit meer in de stuurgroep van het project en is actieve partner. Samen zorgen we voor meer kinderen en jongeren in de natuur! Vragen, opmerkingen of suggesties mogen via mail naar bovo@jnm.be gestuurd worden.

Familie en Thuis krijgen concurrentie!

Het Kampenteam van de JP (jeugd ploeg) presenteert de 'Kampensoap'. Handige tips en tricks voor op kamp, hoe je met piepers inhoudelijk aan natuurstudie kan doen én dingen die je zeker niet moet zeggen tegen ouders! Krijgen Vlaanderens populairste soaps Familie en Thuis er een concurrent bij?

OLYMPISCHE SPELEN, OP Z'N BEHEERS!

DOOR *Lais Debaeve*

De beheerwerkgroep (BWG) lanceerde de beheerspelen. De spelen waarin alle afdelingen van JNM het tegen elkaar zullen opnemen voor eeuwig respect en heerlijke koeken. Zoals sommigen van jullie al hebben gezien starten deze spelen op 10 januari en wordt de finale gespeeld op Congras. Er is een aparte groep op Facebook: 'BWG Beheerspelen', voeg jezelf toe en neem deel met je afdeling!

Al jaren wachten we op een spel waarbij elke JNM- afdeling eeuwige glorie en een overheerlijke beloning kan winnen. Dit jaar komt deze eeuwige droom eindelijk uit dankzij de BWG. Wij presenteren vol trots de BWG SPELEN! Je zou ze kunnen vergelijken met de olympische spelen, maar dan 20x cooler en actiever. De waardige afdelingen met de meeste punten zullen op het Congras de tot nu toe geheime finale mogen spelen. Nieuwsgierig? Lees dan zeker verder dit artikel voor extra info of ga naar de Facebook-B pagina: "BWG Beheerspe-

len".

In totaal zijn er vier verschillende disciplines. Je moet er 3 van de 4 uitvoeren om naar de finale te geraken. Natuurlijk mag elke afdeling zelf kiezen welke drie van de vier ze willen doen en wanneer of waar. De ene discipline is soms zwaarder of gekker dan de ander of gekker, maar dat maakt de overwinning nog zoveel zoeter. Als bewijs maak je een filmpje of foto's. Grappige en originele filmpjes/foto's krijgen meer punten. Deze filmpjes/foto's stuur je door naar bwg@jnm.be en zullen worden beoordeeld door de BWG- jury. Zij zullen streng maar rechtvaardig zijn (niet omkoopbaar met koeken).

Elke discipline zal op dezelfde manier worden aangekondigd door eerst een vreemde rare maar grappige teaser ervan, zodat je al weet over wat het gaat. Daarna wordt een duidelijke instructievideo gegeven, waarmee je zelf aan de slag kan gaan als afdeling. Alle instructievideo's en teasers zal je vinden op de Facebook-B pagina (BWG Beheerspelen)

hiervoor die speciaal voor deze wedstrijd gemaakt werd en worden ook nog eens gedeeld met elke afdeling. Voor vragen kan je altijd terecht bij bwg@jnm.be of de Facebook-pagina zelf.

De eerste sublieme discipline ' knotten en boomopslag verwijderen' is al bekend. Het heeft zelfs al een teaser en instructievideo in één op de Facebook-B pagina! Deze discipline houdt in dat je de bingo probeert te vervolledigen in de natuur. Per vakje dat je uitvoert krijg je punten en extra punten voor een hele rij. Het doel van deze discipline is om zoveel mogelijk vakjes te hebben gedaan volbracht, dus een ultieme natuurheld te zijn met je afdeling. Tip: voor een natuurgebied waar je kan beheren, kan je hulp vragen aan Natuurpunt in jouw buurt. De volgende discipline wordt eind deze maand aangekondigd, dus mis het zeker niet!

Is jouw afdeling dapper genoeg om naar deze glorie te streven en het tot de finale te halen? Zal jij degene zijn die samen met je afdeling de heerlijke beloning kan opeten?

WACHT NIET LANGER EN STRIJD ERVOOR!!!

JAAR VAN DE LAATSTE DRIE IS ER LEVEN NA JNM?

Door *Jorn Van de Velde*

Ik denk steeds meer na over het leven na JNM. Het klinkt als het ergste zwarte gat. Ik ben gewend aan de zwarte gaten na een kamp, cursus of congres, maar ik ben niet zeker of ik dat na komende zomer wel aankan. Geen JNM-kampen meer. Geen overenthousiaste piepers, noch luie ini's. Geen afdelingsactiviteiten meer om mijn weekends op te vullen, of weekendjes om mijn slaap helemaal weg te halen. Het klinkt raar, maar ik zal zonder dat alles moeten overleven.

Ik heb me wel al bedacht dat er enkele oplossingen zijn. De eerste is de eenvoudigste: het leven neemt de drukte wel over. (Schoon)ouders moeten bezocht worden, het aantal trouwen en geboortes bij familie en vrienden begint stilaan toe te nemen, en als werkmens wil ik in de weekends toch alleen maar chillen?

Toegegeven: ook ik vind dat verschrikkelijk saai klinken. De tweede oplossing dan maar: al die mooie herinneringen. Een volgeschreven beerput, foto's hier en daar, bedankingen na het vele jaren vrijwilliger zijn. Allemaal goed en wel: het is fijn om mee terug te kijken, maar met een herinnering kan je je tijd nog niet vullen.

Ik zal dan maar 'op mijn eigen' buiten moeten komen. Voldoende natuur om te verkennen en nog zoveel om te leren. Al wringt daar ook het schoentje: in al die jaren JNM heb ik nogsteeds te weinig

opgepikt om helemaal aan de slag te kunnen gaan. Een roofvogel in vlucht herkennen, vind ik nog steeds een uitdaging, wat die piepers waaraan ik de roep van een buizerd laat horen ook mochten denken.

Nee, dat is niet de oplossing, én ik weet wat de oplossing na JNM. Er is een wereld na JNM. Als 16-jarige besef je het vaak nog niet, maar JNM'ers zijn zoals pissebedden: nagenoeg overal. Onder elke steen of stronk die je in de natuur-, milieu-of gewoon sociale beweging omdraait zitten ze wel! Echt waar: we zijn met meer dan we denken. De laatste jaren, en zeker de laatste maanden, heb ik steeds meer en meer beseft waar onze oude sokken naartoe gaan. En dat heeft me gerustgesteld: er is een toekomst voor ons!

De toekomst na JNM biedt ons niet alleen een speelterrein waar we ons kunnen blijven uitleven, het is een plaats waar we echt onze jeugdbondideeën en -idealen kunnen blijven uitoefenen, uitdenken en een plaats kunnen geven in de maatschappij. De erfenis van JNM is op die manier groter dan we vaak denken: als je goed rondkijkt in de natuur-en

milieubeweging, zie je dat er verdacht veel JNM'ers, en BJN'ers en Wielewaal-jongeren (onze voorlopers) mee aan de knoppen zitten. De ervaringen die we in JNM opdoen, de lessen die we daar leren, hebben een zeer grote waarde. Iedereen die JNM verlaten heeft, weet dat ook, dus je kan er zeker van zijn dat je met open armen ontvangen wordt. Ik kijk er alvast naar uit, en in mijn geval zal het in de eerste plaats Natuurpunt worden waar ik me zal kunnen uitleven, maar dat is lang niet de enige plek waar je terecht kan. Waar zal jij JNM later uitdragen?

Nu is het alvast aan mij om een nieuwe plek op te zoeken, maar de nieuwe plaatsen en engagementen helpen me in de gedachte dat ik, zeker in coronatijden, JNM-vrienden een tijd niet zie en hierna nog minder zal zien. Ik wordt er steeds geruster in dat we elkaar wel ergens zullen blijven tegenkomen. Ten velde, bij een betoging, of op een of andere vergadering (om daarna op café bij te praten). Of het nu over één, vijf of tien jaar is: wij JNM'ers weten elkaar altijd

HET ALLERGEMAKKELIJKSTE RECEPT VOOR CHOCOMOUSSE EN HET IS NOG EENS VEGAN OOK!

Door *Tine Roelants*

Recept van *Dorien Goossens*

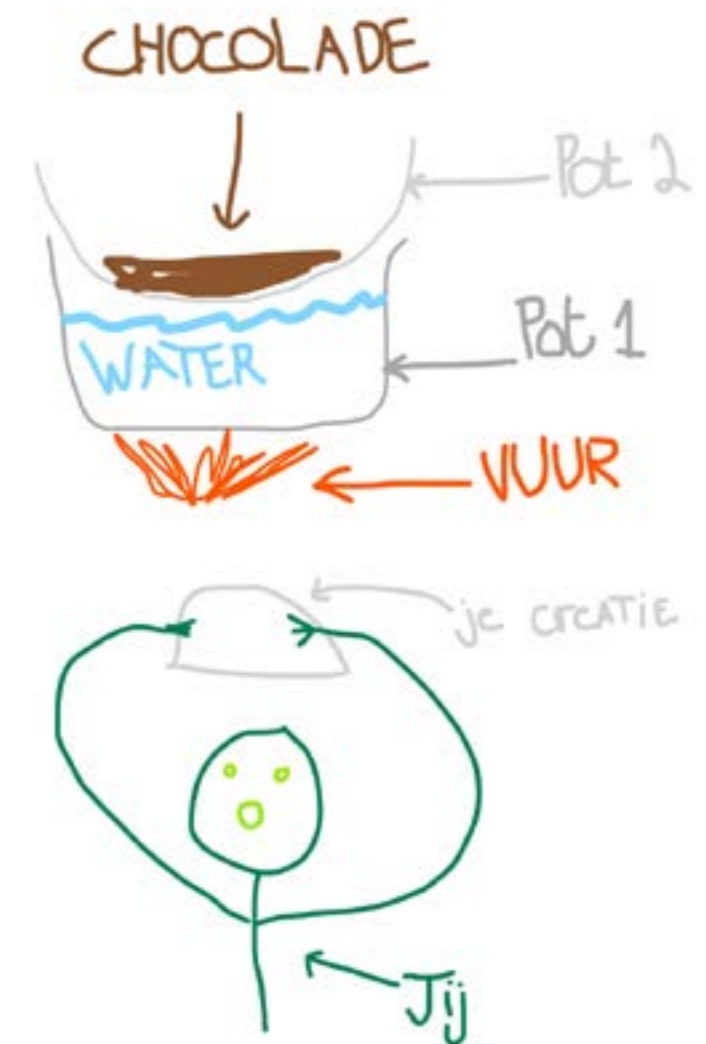
Een plotse goesting in een heerlijk dessert? Een onverwacht online familie-feest en jij moest het dessert voorzien? Heel de dag niks gedaan en nood aan een beloning? Geen nood! Hou dit recept altijd dichtbij en dan kom je nooit zonder chocomousse te zitten!

WAT MOET GE DAAR ALLEMAAL VOOR DOEN?

1. Smelt de chocolade au-bain marie (dat is een pot in een pot met kokend water)
2. Gooi ondertussen de suiker en citroensap bij de aquafaba. Klop alles op tot stevige, schuimige, luchtige, witte pieken tot je de kom á la Piet Huysentruyt omgekeerd boven uw hoofd kunt houden.
3. Laat de gesmolten chocolade even afkoelen
4. Doe de gesmolten chocolade bij de schuimige creatie en roer voorzichtig tot alles gemengd is.
5. Laat even afkoelen in de koelkast (of niet) en smikkel alles op!

Wat heb je daar allemaal voor nodig?

- Suiker (70gr)
- Magisch kikkererwten-juice (a.k.a. aquafaba): het sap dat in een blik kikkererwten zit bevat magische ei-eigenschappen. Het sap van 1 blik kikkererwten is voldoende om je dromen uit te laten komen.
- Pure chocolade (100 - 150 gr)
- Citroensap (een paar druppels verbergt de kikkererwtige smaak en zorgt ervoor dat niemand weet wat voor rare juices in uw chocomousse zitten)

KLINKT DAT ALLEMAAL TE MOEILIK, MAAR TOCH GOESTING IN EEN VEGAN LEKKERNIJ?

Nog steeds geen nood! Ga op schattenjacht naar deze accidently vegan lekkerheden!

- Zure matten
- Speculoos
- Speculoospasta
- Oreo's
- Delhaize haverkoekjes
- Grany brut
- Time out robuuste koeken
- Everyday croissants om zelf af te bakken in de oven (Van de Colruyt)
- AHzebra donuts en speculoos donuts (niet de gevulde) (van de Albert Heijn)
- Diepvries bladerdeeg
- Vanillepoeder om zelf pudding te maken
- Abrikozenflappen van Everyday
- (Veel) pure chocolade soorten
- Frutella dummies (dat zijn die kleine doosjes met kleine balletjes)
- Zure auwels
- Skittles (knipoog naar pieter)

JNM WINKEL

BUSHNELL 30MP TROPHY CAM DUAL CORE TREEBARK CAMO LOW GLOW

€ 309,99/ ledenprijs €278,99

Deze wildcamera geeft met zijn 30 megapixels scherpe, rijke beelden overdag. Daarnaast geeft zijn 100 ft. nachtbereik ook hoog contrast foto's 's nachts. Met zijn dubbele sensortechnologie zijn de beelden nog scherper dan de bushnell single core Trophy cam. De Trophy Cam is weerbestendig en heeft een robuust ontwerp dat bestand is tegen de hitte en de kou. Dit is dus de perfecte aankoop voor wie zeer nieuwsgierig is naar welke dieren er allemaal rondlopen in bijvoorbeeld jouw tuin.

JNM T-SHIRT 'MIJ VIND JE IN HET WILD'- BORDEAUX (HEREN/ DAMES)

€11,00

Is jouw JNM T-shirt na al die jaren ook te klein? Het mijne in ieder geval wel! Dit T-shirt is gemaakt uit duurzaam materiaal en is fairtrade. Op de achterkant staat onze super coole slogan Mij vind je in het wild. Perfect geschikt dus voor de lente en de zomer...

BAMBOE BESTEKSET

€10,00/ ledenprijs €8,50

Ga je deze zomer ook op kamp met de JNM of soms eens picknicken in het park? Dan is dit bestek ideaal voor jou! Het is gemaakt uit bamboe (je hoeft dus geen plastic te gebruiken) en herbruikbaar. Het bestek bestaat uit een mes, vork en lepel.

NEDERLANDSCHE VOGELEN. 1770-1829

€39,99/ ledenprijs €33,99

In dit boek wordt een overzicht gegeven van alle inheemse vogels, in woord én beeld. Het oorspronkelijke, vijfdelige werk bevat 250 unieke, met de hand ingekleurde gravures en levendige beschrijvingen van meer dan 200 vogelsoorten. Het is één van de topstukken uit de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag en één van de duurste werken uit de geschiedenis van de Nederlandse boekdrukkunst. De prachtige illustraties zijn een genot voor het oog. In deze verkleinde uitgave worden alle prenten samengebracht in één handig boekdeel.

JNM winkel

In de Kortrijksepoortstraat 192 te Gent
Of online op jnm.be/winkel

Dinsdag-vrijdag: 14h tot 18h

Eerste zaterdag van de maand: 10h tot 18h

Gesloten: Maandag, zaterdag, zondag en feestdagen